

4. Кісельова А. А. Розповсюджені мовні помилки в текстах судових рішень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 32. Т. 3. С. 46–48.
5. Красницька А. В. Правозастосовні помилки у текстах процесуальних актів кримінального судочинства. *Судова апеляція*. 2009. № 1(14). С. 28–33.
6. Куляс П. П. Типологія помилок: підручник-монографія / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 464 с.
7. Мариненко І. О. Орфографічні й лексико-семантичні анормативи в публіцистичних текстах культурно-мовної тематики. *Scientific notes of the Institute of journalism*. 2019. Т. 1. С. 57–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2019_1_8
8. Словник української мови: в 11 томах. URL: <http://sum.in.ua/s/nastupnyj>
9. Царьова І. Лінгвоцентричний аспект юридичного тексту. *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. Вип. 39. С. 97–106.
10. Царьова І. В. Тексти нормативно-правових актів: лексичні особливості: монографія. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 148 с.

Людмила Білоконенко
(*м. Кривий Ріг*)

ЗМІНИ В КОНФЛІКТНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ВПЛИВОМ МЕСЕНДЖЕРІВ

Текст, що репрезентує конфліктну комунікацію, має своє прочитання, може позначати подію, яка буде зреалізована в конфлікті або вже ним є. Лінгвістичні дослідження текстів конфліктів уможливають узагальнення, які дають змогу описувати їхню організацію з урахуванням соціальних факторів, культурних, когнітивних, прагматичних, психологічних чинників; визначати закономірності побудови, фіксувати специфічні вербальні елементи різних рівнів мови. Тож логічно, що в сучасному науковому полі спостерігаємо зацікавлення вивченням конфліктної (неуспішної, дисгармонійної) комунікації [1; 3; 4; 5].

Моделі виникнення конфліктної комунікації можна розпізнати за законами реалізації типових форматів, і такі ми вже докладно описали [2, с. 123–141]. Зокрема, визначено, що інцидент якісно змінює спілкування, формуючи різні моделі поведінки індивідів. Щоправда, треба враховувати, чи спричинить інцидент конфлікт, а чи хтось із комунікантів намагатиметься уникнути відкритої протидії. На передконфліктній стадії вербальна поведінка людини може демонструвати її спробу залагодити проблему, усвідомлену поступку або сприйняття події як поштовху до суперечки. Тобто модель поведінки особи на цій стадії залежить від її комунікативної мети. Спрямованість

на гармонізацію контактів зrealізована в моделі, орієнтованій на стабільність стосунків, а от вибір конфронтації спричиняє поведінку за іншою моделлю. Кожну модель розпізнаємо завдяки тактикам, які обрали індивіди.

На стадії власне конфлікту фіксуємо три моделі мовної поведінки особи. По-перше, вона усвідомлює відкрите протистояння, але обмежує себе в застосуванні конфліктних ресурсів мови (наприклад, грубих слів), адже попри все хоче розв'язати проблему. Якщо є таке внутрішнє спрямування, людина контролює свої акції та емоції. По-друге, вона свідомо йде на ескалацію, втрачаючи можливості порозумітися. Це модель некерованого розвитку сутички. По-третє, індивід приймає неминучість апогею конфлікту та застосує різні вербальні й невербальні засоби. За цих умов сторони посилюють конфліктну комунікацію поведінковими тактиками фізичного впливу, захопленням об'єкта. Відбувається відхід від причин протистояння: важливим є лише бажання перемогти. Тож конфліктна комунікація може бути сформована за різними моделями, які зумовлені комунікативною метою мовців та етапами розвитку суперечки.

Зазначені вище висновки були зроблені авторкою на основі наукової інтерпретації фактичного матеріалу, зафіксованого в усному офіційному й неофіційному мовленні та у творах українських письменників. Однак сьогодні констатуємо, що ця система моделей потребує уточнення, оскільки месенджери (Telegram, WeChat, WhatsApp, Skype, Viber) стали ближчими до споживача контенту, оперативні, мають багато функцій, не потребують складних дій, відкриті для швидкого інформування, містять канали, до яких можуть приєднатися десятки, а то й сотні людей, які можуть між собою контактувати.

Збільшення частки онлайн-сегмента у виробництві контенту, створеного користувачами, спричинило появу інших контактів у частини аудиторії. Наше дослідження покликане продемонструвати відмінності в розумінні етичних принципів спілкування в месенджерах і відбиває гібридність нової онлайн-комунікації. У центрі уваги – вербальна система (дописи, коментарі), яка пов'язана з соціальними, економічними та політичними процесами сучасного суспільства. Месенджери переважно є кооперативною формою комунікації, однак можливість організувати контакти зі значною групою людей, між ними й незнайомими, створила нові моделі презентації особи.

Віртуальна комунікація, опосередкована, віддалена, анонімна, відкриває широкі можливості для особистісної та соціальної самоідентифікації, навіть

за межами правових і моральних норм. Недосконалість сучасного законодавства дає змогу дописувачам не стримувати себе у висловленнях, і лише стихійна й добровільна моральна саморегуляція обмежує їх. Тому невідконтрольність зв'язків соціальним інститутам породжує низку проблем, коли в безмежному, почасти безіменному полі ніхто не несе відповідальність за зміст власних дописів (за винятком державної, комерційної таємниці; питань національної безпеки, цілісності території, громадського порядку).

Колективне спілкування започаткувало нові форми існування мови. Однією з характеристик є відсутність фізичної взаємодії. Тож у разі виникнення суперечки неповно реалізований (чи взагалі відсутній) важливий компонент – умови перебігу, серед яких повинні бути просторові обставини (сфера виникнення і прояву, форми реалізації, дії сторін). Однак у сучасних месенджерах значною є частка інших засобів передачі інформації. Зокрема, використання емодзі не тільки посилює модальність висловлення, їх застосовують і як невербальний символ. Також діалогічне мовлення нерідко розосереджене в часі: учасники контактів занурюються у віртуальний простір у різний час, можуть приєднатися до обговорення теми, коли вже є реакції інших осіб. У цьому разі в ланцюзі повідомлень виокремлюють дописи, що тематично не пов'язані з репліками-стимулами чи реакціями. Усиченими є й соціально-психологічні чинники (психологічний клімат і стан сторін під час контактів, тип і рівень спілкування, залучення інтересів різних соціальних груп, як-от: сімейних, професійних, етнічних, національних).

Значний вплив на вибір моделі мають і характерологічні особливості індивіда, його установки, спосіб мислення, стиль поведінки, досвід розв'язання суперечки, звична мовленнєва поведінка, соціокультурні норми, самоконтроль, соціальна роль. Психологи вважають, що саме уявлення про конфлікт, а не реальність, визначає поведінку людини, яка не так реагує на саму ситуацію, як на її сприйняття [6, с. 163]. Особа сама конструює конфлікт, обираючи модель поведінки, щоб зовнішня ситуація ним і стала.

Відбуваються зміни у видах конфліктів за характером. На передконфліктній стадії вони головно не торкаються чийось потреб (фізіологічних, у безпеці й захищеності), проте спричинені неухважністю чи неповагою до інших осіб, їхніх думок. Люди вбачають свою мету у висловленні власного бачення чогось, а не в бажанні почути іншу думку у відповідь (напр.: Дмитро: <...> *гребе, як перед смертю*; Олександр (Дмитру): *Треба не тут писати, а в прокуратуру*; Дмитро: *Сам пиши. Прокуратура де?*; Лариса: *Дурниця!*

Прокуратура, як завжди, у долі; Віктор: Хтось ще вважає, що в самому корумпованому місті країни прокуратура не така? Як діти маленькі! [9] (тут і далі збережено авторський стиль). Питання розкрадання коштів адміністрацією особисто нікого з дописувачів не торкалося, однак фіксуємо і спробу залагодити розгортання суперечки (Віктор), і поштовх до неї (Лариса).

Інколи передконфліктна стадія відсутня або її складно виокремити: реакція виникає миттєво, подекуди й не пов'язана з інформацією (напр.: Світлана: *Де ці коментатори диванні, які ненавидять жінок за кермом? Хоча ми, жінки, не такі. А ще ми бухими за кермо не ліземо* (коментар щодо аварії на Інгульці через те, що керманіч був нетверезий). Однак коментар особи може демонструвати й відхід, переважно, коли питання є не надто гострим, принциповим і дописувачі не переходять на особисті образи (напр.: Тетяна: *Не розумію, якого дідька лізти на кригу. Якби і втопилися, то не шкода; Валентин: Та нехай там би й сиділи, якщо недоумкувати; Дмитро: Та таких вистачає; Альона: Які Ви всі злі! Ну рибалили вони, ну трапилось таке... Для чого це писати; Олег: Вони нічого не зрозуміли. Завтра знову набухаються і полізуть на ще тонший лід; Альона: Ну, немає розуму... що ти зробиш [10]*). У цьому прикладі поведінка Альони – це прагнення відвернути конфлікт, хоча вона не є зацікавленою стороною.

Сьогочасні події відкрили нові шляхи до маніпулятивного впливу на людей з метою спричинити суперечки в спільнотах, а то й стимулювати поширення націоналістичних і сепаратистських настроїв. За цих умов реакції дописувачів швидкі, мотивовані, агресивні (напр.: Олександр: *Коли буде можливість для поста обмежувати смайлики? Ви мене бісите, <n...> з пальцем угору! Це ваша <с...> натура [12]*). Віртуальне середовище менш захищене від дезінформації, хибних відомостей, тому можливостями месенджерів послуговуються у своїх ворожих діях різні провокатори (напр.: Юля: *Коли ви перестанете бухать? Війна; Ковальський: У Кривому Розі війни немає; Юля: Тобі 10?; Ковальський: А ти яжМать?; Юля: ЯжДочь!; Ковальський: Скільки тобі років?; Юля: 20 та на Ви; Ковальський: Тоді їдь в Бахмут і подивись, що таке війна; Юля: У мене там чоловік! А сам ти дома?; Ковальський: Я сам вдома. Хочеш у гості?; Юля: Зникни, тварина; Ковальський: Тварину ти побачиш, коли чоловік з Бахмута приїде чи його привезуть; Юля: Раша. Здохни! [9]*).

Щодо стадії власне конфлікту, то фіксуємо гостроту протидії сторін низької й середньої інтенсивності. Перша зреалізована у формі маловиразної

повільної суперечки (напр.: Олександр: <...> *все одно вийдуть чистими з води, бо все роблять чужими руками*; Олексій: *А що, вони одні такі? Хто при владі завжди жадний до грошей*; Олександр: *Уважаю, що під час війни таких треба стрілять*; Олексій: *Мрійник... Хто є їх покарає?* [11]) або Т.V.G.: *Шановні мешканці! У будинку 30 хвилин не буде води. Вибачте за тимчасові незручності*; Юлія: *А можна було раніше сказати?*; Т.V.G.: *Вибачте за тимчасові незручності*; Юлія: *До лампочки мені Ваші «вибачте»! Дитину купаю*; Т.V.G.: *Докупаєте через 30 хвилин, нічого страшного*; Юлія: *Ви серйозно?* [9]). Друга набуває швидшого й напруженішого темпу, агресивності (напр.: Іра: *Коли ці свині вже нажруться?*; Наталя: *Сволота!*; Дмитро: *На кілок цих <с...>*; Яна: *Всі все знають, а де дії?*; Ігор: *ОПЗЖопників у ніч!* [9]). Про конфлікт високої інтенсивності говорити не можемо, оскільки такий передбачає його завершення фізичним знищенням об'єкта конфлікту або навіть однієї зі сторін.

Низька інтенсивність ґрунтована на моделі усвідомлення протистояння, але особа обмежує себе в конфліктних ресурсах, тож контролює свої акції та емоції. Середня має своєю умовою модель свідомого вибору ескалації та втрату можливості порозумітися. Модель некерованого розвитку сутички (відповідає високій інтенсивності), коли людина застосовує різні вербальні й невербальні засоби, логічно відсутня. Тож конфліктна комунікація на цій стадії формується за двома (з трьох можливих) моделями, залежно від гостроти протидії.

У дописах використовують певні комунікативні стратегії, серед яких ті, що спричиняють конфлікти: оцінну й регулятивну. Перша реалізує ставлення особи до предмета обговорення, суб'єктивної оцінки явищ і фактів. Оцінка нерідко не містить раціональну аргументацію чи логічну інтерпретацію інформації, а ґрунтована на емоціях. Оскільки важливою частиною спілкування є обмін психологічного характеру, то коментар – це й спосіб викликати емоції, образи інших людей. Регулятивна стратегія застосована задля контролю мовної діяльності інших індивідів, тоді простір коментарів має складну багатоадресну структуру. Конфліктно налаштована людина намагається жорстко координувати дописи інших осіб, вдаючись до керівних настанов. Також не можемо не сказати про зв'язок конфліктів із соціально-політичними, економічними, історичними, культурними подіями в Україні, оскільки ці обставини буття суспільної системи все ж відсторонюють дописувачів один від одного: люди мають різні реакції.

Сьогодні бачимо, як технологічні нововведення впливають на соціум, а їхні наслідки стають непрогнозованими, некерованими й невизначеними. Щобільше, вони руйнують соціальні норми. Ускладнення процесу онлайн-комунікації стало причиною адаптаційної нездатності людей до нових умов. Одним із наслідків цього є зміни в моделях виникнення конфліктної комунікації під впливом месенджерів, що поступово перетворюються на провідний спосіб репрезентації своєї поведінки. Водночас ми навіть не говоримо про усунення дисбалансу між людьми, йдеться про суттєві проблеми в механізмах контактів, що стають сприятливим підґрунтям для суперечок.

Вихідним пунктом стратегії в конфлікті є визнання співрозмовника опонентом, але причини такого вибору подекуди незрозумілі, тому особи часто немотивно орієнтовані на конфлікт. Типовими тактиками стають: незгода, образа, приниження, несхвалення, погроза, звинувачення, демонстрація байдужості, директиви, що спричиняють контакт в агресивному стилі.

Месенджери можуть реалізувати позитивну роль під час розв'язання конфліктів, забезпечуючи діалогізацію сторін. Водночас ці ресурси виконують протилежну роль: розпалюють ненависть, зміцнюють негативні установки та невіру в можливість врегулювання суперечки. Тому від дописувачів очікується орієнтація на моральні норми, саморегуляція.

Отже, у моделях конфліктної комунікації в месенджерах є суттєві зміни. На передконфліктній стадії відсутня або не виокремлюється причина незгоди: суперечка виникає миттєво, часто необґрунтовано, а спрямованість на гармонізацію контактів надзвичайно низька. На стадії власне конфлікту домінує середня інтенсивність протидії зі свідомим вибором ескалації, адже віддалена, часто анонімна, комунікація відкриває можливості для самопрезентації за межами морально-етичних норм. Безконтрольність, навіть коли предмет сутички є неважливим, породжує безвідповідальність за зміст власних коментарів. І тоді негативізм зростає, виявляється у ворожості, ігнорванні норм, ірраціональній вербальній поведінці, прагненні не так «до перемоги», як приниження опонента.

Говорити про безконфліктний світ нереально: конфлікти були, є і будуть. Вони змінюють психологічний стан людини, викликають стрес, емоційну напругу, негативно впливають на ефективність сприйняття інформації. Ці деструктивні результати посилюють процеси їхньої трансформації. Принципи етичного контакту в месенджерах мали б бути вироблені під час відкритого публічного обговорення, що дало б змогу їх роз'яснювати та змі-

новати. Тому наголошуємо: вихідним джерелом мережевої комунікативної свободи має бути недоторканність приватного життя, логічним наслідком якої є принцип незаподіяння шкоди.

Література

1. Алексеева О. С. Вербальні й невербальні конфліктогени в тексті п'єси О. Куманського «Тоталізатор». *Мова*. Одеса, 2018. № 30. С. 5–11.
2. Білоконенко Л. Українськомовний міжособистісний конфлікт: стилістика, моделі комунікації, запобігання: монографія. Кривий Ріг, 2019. 186 с.
3. Войцехівська Н. К. Конфліктний дискурс: структурно-семантичний і комунікативно-прагматичний аспекти: монографія. Київ: ВД Д. Бурого, 2018. 404 с.
4. Дяченко Н. Конфлікти: комунікативно-прагматичний аспект. *Філологічний часопис*. 2019. Вип. 1, № 13. С. 21–31.
5. Краснобаєва-Чорна Ж. До питання про конфліктну комунікацію: специфіка активної вербальної агресії у фразеології. *Slavia Orientalis*. 2021. Вип. LXX, № 2. С. 443–458.
6. Малєєва Н. С. Онлайн-посередництво: особливості комунікативної технології врегулювання соціальних конфліктів у соціальних інтернет-мережах. *Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. VI: Психологія обдарованості*. Вип. 16. Київ-Житомир, 2019. С. 161–169.
7. Kekalo Yu. V. The gender component in communication education in Ukraine: conflict communication problems. *International Conference «History, Theory and Methodology of Teaching»*. 2020. Vol. 75. URL: <https://is.gd/XMjyne>
8. Skype. Месенджер. URL: <http://www.skype.com/uk/>
9. Telegram. Месенджер. URL: <https://telegram.org>
10. Viber. Месенджер. URL: <https://www.viber.com/ua/>
11. WeChat. Месенджер URL: <https://www.wechat.com>
12. WhatsApp. Месенджер. URL: <https://www.whatsapp.com>

Лідія Барановська
(м. Вінниця)

ВІДМІННІСТЬ ГРАМАТИЧНОГО РОДУ ІМЕННИКІВ У ВИВЧЕННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Протягом останніх десятиліть зростає зацікавленість до вивчення польської мови. Підвищеному інтересу сприяє спорідненість мов та близькість світоглядів і культури. Українці відносно швидко досягають комунікативних навичок, але близька генетична і типологічна спорідненість мови несе додаткові небезпеки, які зазвичай ігноруються вчителями й не помічаються учнями. Однією з них є відмінність граматичного роду іменників у польській та українській мовах.